

KNJIGA PROROKA JONE

Zdenka RIBAROVA, Skopje

Istraživanja starozavjetnih tekstova u hrvatskoglagoljskim rukopisima došla su do vrijednih rezultata kako u odnosu na njihove grčke ili latinske predloške, tako i u određivanju njihova odnosa prema ćirilometodskom književnom nasljeđu.

U okviru ovih istraživanja tekstovi malih proroka zauzimaju značajno mjesto. Već su radovi I. Jevsejeva, R. Nahtigala i napose J. Vajsa¹ pokazali da je hrvatskoglagoljska književnost od početka poznavala puni prijevod svih 12 malih proroka, dakle ne samo odlomaka koji su se nalazili i u parimejniku, i da njihov prijevod potječe iz vremena početaka slavenske pismenosti i potvrđuje navode XV glave Života Metodijeva. Po starini i jeziku ovaj je prijevod vrlo blizak parimejnom. Njegove tragove nalazimo i u nekim ruskim rukopisima koji potvrđuju postojanje zajedničkih glagoljskih matica.

Vajsova istraživanja i njegove edicije pojedinih tekstova (Joel, Ozej, Habakuk, Sofonija, Agej, Zaharija i Malahija) koje temelji na brevijaru Vida Omišljanina iz 1396. god., potvrđuju koegzistenciju dvaju tipova prijevoda malih proroka u hrvatskoglagoljskoj literaturi: starijega sa grčkoga koji predstavlja dio ćirilometodskoga nasljeđa u Hrvata (sačuvanoga, dakako, u mladim prijepisima u koje su dospjele različite intervencije), i mlađega prijevoda, ostvarenoga u Hrvatskoj u procesu usklađivanja crkvenih knjiga s tekstem Vulgate. I u ovom se mlađem prijevodu povremeno javljaju tragovi staroslavenskih matica.

¹И. Евсеев, *Заметки по древнеславянскому переводу Св. Писания III. Следы утраченного полного перевода пророческих книг на славянский язык*, Известия Академии наук 10, 1899, 355-373; Р. Нахтигал, *Несколько заметок о следах древнеславянского паримейника в хорватско-глаголической литературе*, Древности. Труды слав. ком. Импер. моск. арх. общ. III, Москва 1902, 175-221; J. Vajs, *Propheta Joel*, Veglae 1908, *Propheta Oseas*, Veglae 1910, *Propheta Habacuc*, Veglae 1912, *Sophonias-Haggaeus*, Veglae 1913, *Zacharias-Malachias*, Veglae 1915.

Knjiga proroka Jone zauzima posebno mjesto među ostalim malim prorocima već po tome što se čitava nalazi i u parimejniku, dok od ostalih malih proroka parimejnik sadrži samo odlomke (od Joela, Miheje, Sofonije i Zaharije), ili ih uopće nema. Osim toga, gotovo je cijela II glava poznata kao kantik u ćirilskim psaltirima.

Tekst knjige proroka Jone iz II Vrbničkog brevijara objavio je J. Berčić.²

Na temelju Berčićeva izdanja tekst proroka Jone proučava R. Nahtigal³ (koji, razumije se, svugdje govori o I Vrbničkom brevijaru), uspoređujući ga s grčkim i latinskim tekstom, kao i Grigorovičevim parimejnikom.

Ediciju malih proroka započetu J. Vajsom namjeravao je produžiti J. Kurz, koji je počeo vršiti pripremne radove za izdavanje proroka Jone, međutim, svoje planove, nažalost, nije uspio ostvariti.⁴ S obzirom na to, ovaj prilog sa zahvalnošću

²J. Berčić, *Ulomci svetoga Pisma obojega uvjeta staroslovenskim jezikom III*, Prag 1865, 84–88. S obzirom na to da Berčić kao izvor svoga teksta navodi I Vrbnički brevijar u kojemu ne postoje zadnji listovi gdje su se trebala nalaziti čitanja iz malih proroka (usp. Vj. Štefanić, *Glagoļski rukopisi otoka Krka*, Zagreb 1960, 325), ova je situacija izazvala dilemu nije li netko spomenute listove kasnije iz rukopisa otkinuo, ili se Berčić zabunio. Te sumnje izražava već J. Vajs (*Najstariji breviār hrvatsko-hlaholský, prvý breviār vrbničký*, Praha 1910, 35), istu sumnju ponavlja i Vj. Štefanić (*o. c.*, 325, bilj. 2), ali ipak u popisu objavljenih tekstova iz I Vrbničkog brevijara spominje i Berčićeva Jonu.

Detaljna usporedba Berčićeva teksta sa kserokopijom iz II Vrbničkog brevijara jasno pokazuje da se zaista radi samo o zabuni u navođenju izvora, Berčićev je dakle tekst bez svake sumnje uzet iz II Vrbničkog brevijara. Na to nedvojbeno upućuje već pisanje (*bo*)larb (3, 7) gdje zagrada obilježava slabu čitljivost zbog oštećenja u rukopisu koje na ovom mjestu (293c21) u II Vrbničkom brevijaru zaista postoji. Razlike između Berčićeva izdanja i originalnoga teksta mogu se kvalificirati kao sitne netočnosti u prijevodu ili tiskarske greške. To su: 1, 8 *ot kih* kod Berčića – *ot kihb* 292c16 Vb₂; 1, 9 *az – azb* 292c19, *čbtu – čtu* 292c 19, *stvori-stvori* 292c19; 1, 10 ispušteno i 292c25; 1, 11 *vshozdaše – vshoždaše* 292d1, *všdvizaše se – vždvižaše se* 292d2; 1, 12 *v'vrzēte – v'vrzēte* 292d5; 2, 4 *morskago – morškago* 293a12; 2, 8 *k-k'* 293b8; 3, 8 *npravdi – npravdi* 293d3. Ima i manjih razlika u interpunkciji i bilježenju apostrofa, međutim na temelju snimka nije uvijek moguće ustanoviti stvarno stanje u rukopisu, pa ih ne navodimo. Osim toga ima nekoliko razlika koje možemo objasniti Berčićevim načelima kod izdavanja tekstova i njegovim intervencijama u njima. Pored razrješavanja kratica bez posebnog obilježavanja ovamo spada dodavanje pogrešno ispuštenih riječi: u zagradama 1, 2 (*vzide*) – om. 292b1, bez posebnog obilježavanja u 1, 10 *lica* – om. 292c25, ili samo bilježenje propusta sa tri točke u 4, 11 (294b2). U ove intervencije vjerojatno spada i upotreba velikog slova *I* u početku 4. glave prema malomu slovu originala.

³R. Nahtigal, *o. c.*, 175–179.

⁴U ostavštini J. Kurza nalaze se fotosnimci iz brevijara Vida Omišljanina koji potječu od J. Vajsa i ćirilicom transkribiran tekst proroka Jone iz ovog brevijara s fragmentima paleografskog opisa. Postoji i kratka bilješka iz koje se može zaključiti da ga je J. Kurz namjeravao uspoređivati s brevijarskim tekstovima opisanim kod J. Vajsa. Prema tome, ovaj materijal nije ni približno doveden do stadija koji bi omogućavao njegovo objavljivanje, makar uz doradu.

posvećujem uspomeni moga prvog učitelja i oca J. Kurza, koji je svoje cijelo životno naučno angažiranje posvetio djelu, kojega obljetnicu upravo obilježavamo.

1. Puni tekst proroka Jone, odn. sve njegove četiri glave, sadrže tri brevijara: II Vrbnički brevijar iz 1391. g. (Vb₂), brevijar Vida Omišljanina iz 1396. g. (VO), I Novljanski brevijar iz 1495. g. (N₁).

U ostalim brevijarima nalaze se dulja ili kraća čitanja iz knjige proroka Jone. Stihove 1, 1-16; 2, 1-7 sadrže brevijari: Vatikanski brevijar Illirico 5 iz 1379. g. (Vt₅), Moskovski brevijar iz 1443. g. (M), II Ljubljanski brevijar C 163 iz 15. st. (L₂).

Samo kraća čitanja iz 1. glave sadrže: Pašmanski brevijar iz 2. pol. 14. st. i 15. st. (Pm), stihovi 1, 1-4 na 1. 179d-181a, tj. u starijem dijelu,⁵ Dragučki brevijar iz 1407. g. (D), stihovi 1, 1-16; Vatikanski brevijar Slavo 19 iz 1465. g. (Vt₁₉), stihovi 1, 1-5; Bribirski brevijar iz 1470. g. (Bb), stihovi 1, 1-9; Vatikanski brevijar Illirico 10 iz 1485. g. (Vt₁₀), stihovi 1, 1-3; II Novljanski brevijar iz 1495. g. (N₂), stihovi 1, 1-12. Kao predstavnike štampanih brevijara uzeli smo Baromićev brevijar iz 1493. g. (Ba) i Brozićev brevijar iz 1561. g. (Br) koji sadrže prvih 6 stihova 1. glave.⁶

Glagoljski tekst uspoređujemo s ćirilskim parimejnikom iz Grigorovičeva parimejnika iz kraja 12. st. (Grig) i Lobkovova, odnosno Hludova parimejnika iz 1294-1320. g. (Lobk),⁷ stihove 2, 3-10 i s Pogodinovim (Pog) i Bolonjskim (Bon) psaltrom. Prigodno se pozivamo i na druge ćirilске tekstove.⁸

Međusobna usporedba tekstova, kao i njihova usporedba s grčkim i latinskim tekstom⁹ pokazuje da svi puni tekstovi proroka Jone u brevijarima VO Vb₂ i N₁ sadrže istu verziju koja se neposredno veže uz stari parimejni prijevod. Od kraćih tekstova uz njih ide tekst u Dragučkom brevijaru (sadrži cijelu 1. glavu).

⁵Usp. Vj. Štefanić, *Glagoļski rukopisi JAZU I*, Zagreb 1969, 105, 111.

⁶Kopije hrvatskoglagoļskih tekstova koje su mi omogućile rad na ovoj temi dobila sam zahvaljujući susretljivosti Staroslavenskog zavoda u Zagrebu, poimenice dr. A. Nazor i A. Zadržije kojima se najsrdačnije zahvaljujem.

⁷U najstarijem rus.-csl. parimejniku Zaharijevskom prorok se Jona ne nalazi, usp. V. Kyas, Ž. Šarapatková, *Přehled starozákonných lekcí staroslověnského parimejníku*, Palaeoslovenica, Praha 1971, 107.

⁸U tu su nam svrhu poslužile fotokopije Instituta za makedonski jezik u Skoplju. Bon citiramo prema fototipskom izdanju I. Dujčeva, *Bolonški psaltir*, Sofija 1968.

⁹Grčki tekst citiramo prema A. Rahlfs, *Septuaginta id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes II*, Stuttgart 1952, s. 526-529, latinski tekst prema *Biblia sacra iuxta vulgatam versionem II*, Stuttgart 1975, s. 1397-1400.

U ostalim brevijarima zastupljen je mladi prijevod prema Vulgati. Ovaj tip kontinuirani i tekst u štampanim brevijarima Ba i Br.

O srodnosti glagoljskoga teksta u Vb₂ s parimejnim prijevodom govori već Nahtigal, zaključujući da je tekst u ovom brevijaru prepisan iz arhaičnijega i ispravnijega predloška nego Grig i da je utjecaj Vulgate u njemu zanemariv.¹⁰ Ovaj se zaključak može proširiti i na ostale tekstove koji se međusobno razlikuju uglavnom samo po individualnim varijantama, dok je odnos prema parimejnom tekstu, kao i odnos prema Vulgati približno jednak za sve njih, što može upućivati na zajedničku pramaticu.

Proširivanje usporedbe na Lobk, a za stihove 2, 3-10 i na psaltir, isto tako ide u prilog gornjem zaključku. Parimejni tekst na kojem se temelji glagoljska verzija proroka Jone očigledno je bliži Grig, za koji je utvrđeno da u cjelini najbolje čuva osobine prvobitnoga prijevoda, dok se Lobk nadovezuje na revidirani prototip parimejnika i sadrži i neke osobine kasnijega podrijetla.¹¹

Predložak hrvatskoglagoljskih tekstova nije sadržavao inovacije Lobk, međutim slaganja s njime ima ondje gdje u Grig postoje promjene i propusti (usp. 1, 8. 10. 14; 2, 5. 6; 4, 2). Moguće je pronaći i mjesta gdje je glagoljski tekst bliži grčkomu originalu nego parimejnik, na pr. 1, 8: *što ti děēnie estъ* VO Vb₂ N₁ D *τις σου ή έργασια έστίη* što *twoe dělo (dělanie* Lobk) *estъ* Grig Lobk; 4, 5: *sēdēše podъ nimъ* VO Vb₂ N₁ *έκάθητο υποκάτω αυτης* *sēdēše tu* Grig Lobk. Prenose se i neke karakteristične gramatičke osobine, kao napr. dat. poss. (1, 5. 8. 9), ili stariji oblici aor. (1, 15; 2, 4. 7; 3, 5. 8).

Zajedničke razlike (uzimamo u obzir samo krupnije razlike, glavno u leksici i sintaksi) između glagoljskoga i parimejnoga teksta manjim se dijelom mogu povezati s utjecajem Vulgate, dok su češće rezultat ukrštavanja raznih književnih utjecaja i promjena koje se javljaju u tekstovima tokom njihova razvoja u različnim sredinama.

Vrlo je zanimljivo da gotovo na svim mjestima gdje se glagoljski tekstovi zajednički razlikuju od parimejnika, otkrivamo podudarnost s komentiranim prijevodom, objavljenim kod Tunickog, iako, uzeto u cjelini, nikakve dublje veze između komentiranog i parimejnog prijevoda u ćirilskim tekstovima ne postoje. Komentirani prijevod predstavlja zasebnu redakciju teksta i povezuje se s Bugar-

¹⁰R. Nahtigal, *o. c.*, s. 177, 179.

¹¹Usp. B. Jovanović, *Značaj srpskih parimejnika za tekstološko razvrstavanje slovenskih prepisa i rekonstrukciju prvobitnog ćirilometodskog originala*, Zbornik istorije književnosti SANU. Odeljenje jezika i književnosti 10, 1976, 1-20.

skom cara Simeona. Na primjeru tekstova Joela i Jone karakteristične osobine komentiranog prijevoda nabraja N. L. Tunickij.¹²

Spomenutu situaciju najbolje će ilustrirati pregled svih zajedničkih razlika između glagoljskih tekstova i parimejnika uz odgovarajuće varijante iz komentiranoga teksta (Tun).¹³

- 1, 1: ka ijunê amatiinu - kъ ioně amatinu Tun Orb//къ iōnē amatēninu Grig, sumantēninu Lobk, madijaninu Hlud πρὸς Ἴωνᾶν τὸν τοῦ Ἀμαθὶ ad Ionam filium Amathi;
- 1, 3: bēžati hote š nimi - pluti s nimi vъ tarsis' Tun//iti s nimi vъ tarъsisъ (tarъsъ Lobk) Parim Orb, i ōtide s nimi vъ tarъsisъ Hlud τοῦ πλεῦσαι μετ' αὐτῶν εἰς Θαρσίς ut iret cum eis in Tharsis;
- 1, 4: i bistъ vl'nenie (velie Vb₂ N₁ D) v mori - i bystъ burę velika vъ mori Tun//om, Parim, i bys(тъ) vъnenie veliko (velikoe Hlud) vъ mori Orb Hlud καὶ ἐγένετο κλύδων μέγας ἐν τῇ θαλάσῃ et facta est tempestas magna in mari;
- 1, 5: iže bēhu v korabli - iže vъ korabli Tun//sqštīmъ vъ korabi Grig Orb Hlud, sqštēe vъ korabli Lobk τῶν ἐν τῷ πλοίῳ quae erant in navi; va dno - vъ poždъ Tun//vъ pōčinq Parim Orb Hlud εἰς τὴν κοίτην ad interiora;
- 1, 6: kr'mnikъ - krъmnikъ Tun//nosnikъ Parim, krъmъči Orb, edinъ ōt sotnikъ Hlud ὁ πρωρεύς gubernator; moli - moli Tun//prizъvai Parim, prizovi Orb Hlud ἐπικαλοῦ invoca; eda kako - jako da Tun //negli kako Parim, da nekli Orb, negli Hlud ὅπως (εἰ πῶς) si forte;
- 1, 8: za kogo zloe (zlagо Vb₂) se namъ - kogo dēlę se zlo namъ Tun//kogo radi zloba si (siě Lobk) estъ na n(а)sъ Parim, kogo radi zloba sija (bys(тъ) Hlud) na nasъ Orb Hlud τίνος ἕνεκεν ἡ κακία αὕτη ἐστὶν ἐν ἡμῖν (διὰ τίνα τὸ κακὸν τοῦτο ἡμῖν)¹⁴ cuius causa malum istud sit nobis;

¹²Н. Л. Туницкий, *Книги XII малых пророков с толкованиями в древне-славянском переводе. I. Книги Осии, Иоила, Амоса, Авдия и Ионы*, Сергиев Посад 1918, с. II-V, текст: с. 69-76.

¹³Ako nije drukčije obilježeno, s osnovnim se tekstom iz VO slažu Vb₂ N₁, a u 1. glavi i D. Parimejni tekst se citira prema Grig, ako se s njime slaže i Lobk, uz kraticu Parim. Ovom prilikom dodajemo i varijante iz Orbelskog (Orb) i Hludova (Hlud) trioda, makedonskih rukopisa iz 2. pol. 13. st. Iako u njima ima dosta inovacija i nadovezuju se na revidirani tip parimejnog teksta, ipak će se u usporedbi s njima jasnije ispoljiti osobitost varijanata glagoljskoga i komentiranoga teksta.

¹⁴Varijantu citira R. Nahtigal, o. c., prema R. Steininger, *Codex s. Simeonis exhibens lectionarium ecclesiae*, Augustae Trevirorum 1834.

- 1, 15: vzeše - vzešes Tun// priēšq Parim Orb Hlud¹⁵ ἔλαβον tulerunt;
- 1, 16: požrêše žrtvi - položišes trěby Tun// požrêšq (požrěšq Orb) žgr̄vnyq Parim
Orb Hlud ἔθυσαν θυσίαν (-ας) immolaverunt hostias;
- 2, 2: m(ο)li se - moli se Tun// pom(ο)li se Parim Orb Hlud προσήξατο
oravit;
v črêvê kitovê - vь črêvê kitovê Tun Hlud// òt črêva kitova Parim Orb
ἐκ τῆς κοιλίας τοῦ κήτους de ventre piscis;
- 2, 6: v propasti morskie - vь propasti gor̄nyes Tun// vь propasti gor̄nskij Parim
Bon, vь propadi gornuyes Pog, vь propastь gorkoq Orb, vь propasti
gorkyq Hlud εις σχισμὰς ὀρέων pelagus;
- 2, 11: i izvŕže ijunu na suho - i izvŕže iōnq na suho Tun// izložiti iōnq na sušq
Parim, i izbl̄vna iōna na suho Orb, niizložiti iōnq na suho Hlud καὶ
ἐξέβαλεν τὸν Ἰωνᾶν ἐπὶ τὴν ξηρὰν et evomuit Jonam in aridam;
- 3, 6: doide - doide Tun// priloži se Grig, približi se Lobk Orb Hlud ἤγγισεν
pervenit;
- 3, 8: ot puti svoego zalago - òt pqt̄i zlobi svoeē Tun// òt pqt̄i svoego nepri-
ēznin̄skago Parim, òt pqt̄i svoego neprijaznina Orb, òt pqt̄i svoih̄
neprijazninskyyh̄ Hlud ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς a via sua mala;
- 3, 9: ače raskaet se - raskae li se Tun// ašte pokaet̄ se Parim, ašte obratit se
Orb, ašte ne pokaet se Hlud εἰ μετανοήσει si convertatur;
- 3, 10: ot puti svoih̄ zalih̄ - òt putii svoih̄(̄) zlyih̄(̄) Tun// òt pqt̄i svoih̄ nepriēz-
ninyh̄ Grig, neprijazninskyyh̄ Lobk Hlud, neprijazn̄nyh̄(̄) Orb
ἀπὸ τῶν ὁδῶν αὐτῶν τῶν πονηρῶν a (de) via sua mala;
- 4, 2: oče suču mi - ešte suštju mi Tun//edinače sq̄štu mi Grig Orb, ednače
sq̄štu mi Lobk, om. Hlud ἔτι ὄντος μου cum adhuc essem;
- 4, 5: sêdêēše pod nim̄ - sêdêše pod(̄) neju Tun//sêdêše tu Parim, Orb=VO,
om. Hlud ἐκάθητο ὑποκάτω αὐτῆς et sedebat subter eum (illud);
- 4,8: i bist' egda vzide sl̄(̄)n̄(̄)ce - i byst̄ kde v̄zide sl̄(̄)n̄(̄)ce Tun// i bys(̄)
v̄kupē v̄negda v̄siēti sl̄(̄)n̄(̄)cu Grig Orb Hlud, i bys(̄) v̄negda v̄si-
jati sl̄ncu Lobk καὶ ἐγένετο ἄμα τῷ ἀνατεῖλαι τὸν ἥλιον et cum ortus
fuisset sol;
- prirazi - prirazi Tun//porazi Parim Orb, prorazi Hlud ἐπάταξεν percussit;
na (nad N₁) glavu ijuninu - na glavu iōninu Tun//nad̄ glavoe iōninoē
Parim Orb Hlud ἐπὶ τὴν κεφαλὴν Ἰωνᾶ super caput Ioniae;

¹⁵ U Hlud se u aor. upotrebljava novi nastavak -*hq* što za našu svrhu nije potrebno registri-
rati.

- 4, 9: zêlo li se žališi o tik'vê VO, zêlo li si žališi po tik'vê Vb₂, zêlo li žališi o tikvê N₁ - dzêlo li si žališi po tyk'vi Tun // ašte zêlo ôskrbĕ ty (ty ôskrbĕ zêlo Lobk) ô tykvi Parim Orb (om. ty) Hlud *ei σφόδρα λελύπησαι σὺ ἐπὶ τῇ κολοκύνθῃ* putasne bene irasceris tu super hederam; velmi se žaluju VO N₁, vel'mi si žalju Vb₂ - dzêlo si žalju Tun//zêlo ôskrbĕhъ азъ Parim, zalo skrbĕ Hlud, om. Orb *σφόδρα λελύπημαι ἐγὼ* bene irascor ego;
- 4, 10: nêsi se trudil' ni vspitĕlĕ ee - nêsi sĕ trudilĕ ni vĕskormilĕ eĕ Tun//ne trudi sĕ na nĕ ni vĕspita (vĕspitĕ Lobk) ĕ Parim, ne trudi sĕ ni vĕspitĕ eĕ Orb, nêsi sĕ trudilĕ to ni vĕspitĕ o Hlud *ὄκ ἐκακοπάθησας ἐπ' αὐτὴν καὶ οὐκ ἐξέθρεψας αὐτὴν* in qua non laborasti neque fecisti ut cresceret;
- az ali (a az li Vb₂) ninevjie grada velikago - a azъ li ne poštĕzđu ninevgia grada velikaago Tun//azъ že (azъ li Hlud) ne ropekĕ li sĕ o nevgi (ninevgyi Lobk) gradĕ velicĕemъ Parim Orb Hlud *ἐγὼ δὲ ὠ φείσομαι ὑπὲρ Νινευῆ τῆς πόλεως τῆς μεγάλης* et ego non parcam Nineve, civitati magnaе.

Kao što se može vidjeti iz gornjega pregleda, vrlo je malo mjesta gdje ne može-mo tražiti nikakvu podudarnost (osobito 1,3; 2,4). Svjesni smo da pojedine podudarnosti između glagoljskoga punog teksta i komentiranoga prijevoda mogu biti samo prividne i da bi se mogle objasniti i nezavisno jedna od druge, međutim inzistiranje na takvome objašnjenju za sve slučajeve gubi na uvjerljivosti s obzirom na njihovu brojnost.

Spomenuta podudarnost postaje još zanimljivija time što se odnosi i na sva mjesta koja je moguće u glagoljskom tekstu objašnjavati latinskim utjecajem (1, 5; 3, 6; 4, 8; 4, 10 u svim tekstovima).

Dosada nisu ustanovljeni nikakvi međusobni utjecaji između komentiranog prijevoda i tekstova malih proroka u hrvatskoglagojskim rukopisima. Međutim, komentirani prijevod proročkih knjiga nije bio u hrvatskoj pismenosti sasvim nepoznat, kako što potvrđuju napr. njegovi tragovi u neparimejnim čitanjima iz proroka Danijela u II Vrbničkom brevijaru o kojima govori R. Nahtigal.¹⁶

Dodirne točke između predloška glagoljskih punih tekstova i komentiranoga prijevoda otvaraju nova pitanja koja iziskuju posebna proučavanja koja prelaze okvire naše teme, zbog čega ovo pitanje za sada ostavljamo otvorenim.

Međusobna usporedba tekstova koji sadrže stari parimejni prijevod pokazuje veću bliskost tekstova u VO i Vb₂, dok se tekst u N₁ od njih udaljava nekim

¹⁶R. Nahtigal, *o. c.*, 215-216.

samostalnim leksičkim i tvorbenim varijantama (2, 3; 4, 7), promjenama u redu riječi (3, 9; 4, 11), kao i po svojim ispuštanjima i dodacima (3, 1. 2. 3. 7; 4, 5). Krupniju razliku predstavlja varijanta u stihu 4, 5: *što s'tvorit g<ospod> b gradu* quid accideret civitati prema *što budetъ gradu* VO Vb₂ Parim *τί ἔσται τῆ πόλει*, gdje se jedini N₁ drži latinske, a ne grčke verzije. Druga veća razlika se odnosi na ispuštanje kraja stiha 1, 10 zajedno sa D Vt₅ M L₂ N₂, dok se VO i Vb₂ i ovdje podudaraju, prenoseći čitav stih u potpunosti.

Veći broj samostalnih inovacija nalazimo i u 1. glavi u Dragučkom brevijaru. Najčešće se radi o upotrebi pomlađenih riječi i oblika, npr.: *mor'nari* (1, 5) u D prema *korablnici* u drugim tekstovima, *ki* (1, 9), *kako* (1, 14) prema *iže, êko*, gen. poss. ili pridjev prema dat. poss. (1, 5; 1, 9), sigm. aor. prema asigm. (1, 15). Bilježimo i promjene u redu riječi (1, 5. 8. 11), manje dodatke (1, 9. 14) i druge sitne razlike, kao i koruptele u stihovima 1, 2 i 1, 15, što sve predstavlja promjene koje se talože u tekstu kao odraz njegove dulje rukopisne tradicije.

Od varijanata u Vb₂ posebno skreću na sebe pažnju dvije: drukčije sintaktičko raščlanjivanje stiha 1, 8 koje unosi u tekst novu značenjsku nijansu: *povězdb . za kogo zlagō se namъ* Vb₂ ("reci nam zbog koga lošeg ovo nas je snašlo") prema: *pověi namъ za kogo zloe se namъ* VO i dr. ("reci nam zbog koga nas je snašla ova nevolja"). Pričinitelj nevolje u Vb₂ na ovaj se način karakterizira kao netko loš, čega nema ni u jednom drugom tekstu.

Novi stilistički kvalitet dobivamo i pomoću ponavljanja aor. *usliša* u Joninoj molitvi (2, 3): *Vzъpihъ v pečali moei . kb g<ospod>u b<og>u moemu . i usliša me . Izъ črêva adova usliša vъplъ moi . usliša glasъ moi* Vb₂ prema: *Vzapih' v pečali moei . ka g<ospod>u b<og>u moemu i usliša me . Iz' črêva (adova) vaplъ moi . usliša glasъ moi* VO N₁.

Ako usporedimo iz ovog aspekta tekstove u Vb₂ i VO, možemo zaključiti da je pisac Vb₂ bio samostalniji u oblikovanju teksta, dok se pisac VO pažljivije držao svoga predloška. Međutim, njegovoj je pažnji ipak izmaklo nekoliko riječi (usp. 1, 4. 10; 2, 3; 3, 8), dakle više nego što ima sličnih propusta u Vb₂ (usp. 1, 2. 9. 10). Međutim ove razlike između VO i Vb₂ nisu prepreka zaključku o postojanju njihova zajedničkog predloška.

2. Svi brevijari u kojima su zastupljena samo kraća čitanja iz proroka Jone (izuzev D) sadrže drugu verziju, prilagođenu Vulgati, međutim i ovaj tekst nije sasvim nezavisan od parimejnog prijevoda, kao što pokazuju pojedina mjesta koja se temelje na grčkome, a ne na latinskome tekstu, npr.:

- 1, 5: spaše i hrpaše¹⁷ - spēše tu i hraplēše Grig, spaše tu i hrpaše Lobk ἐκάθειδεν και ἔρρεγχεν dormiebat sopore gravi;
- 1, 6: sp(a)s(á)ť - s(ě)p(a)set Parim διασώση recogitet (cogitet);
- 1, 7: zloba siē - zloba si Grig, zloby sija Lobk ἡ κακία αὐτή hoc malum;
- 1, 9: rabъ es(a)mъ i čtuju b(og)a samogo. [i] čtuju b(og)a vs(ę)mogučago - rabъ g(ospodъ)nъ (azъ Lobk) esmъ Parim; iako se ovo mjesto u tekstovima oblikuje na različite načine, ipak svi polaze od grč. Δούλος κυρίου ἐγὼ εἰμι και τὸν κύριον θεὸν τοῦ οὐρανοῦ ἐγὼ σέβομαι, a ne od lat. Hebraeus ego sum et Dominum Deum caeli ego timeo.
- 1, 11: zane vlni velie vzdvizahu na ne - zane more vъshoždaše i vъzdvižaše sę pače vľnenie Parim; slično kao u prethodnom slučaju mjesto je slobodno prerađeno, ali vjerojatnije na temelju prijevoda s grčkoga nego s latinskoga, usp. ὅτι ἡ θάλασσα ἐπορεύετο και ἐξήγειρεν μάλλον κλύδωνα quia mare ibat et intumescebat;
- 1, 13: k z(e)mli obratiti - obratiti sę kъ zemi Parim τοῦ ἐπιστρέψαι πρὸς τὴν γῆν ut reverterentur ad aridam.

Veza sa starijim prijevodom ispoljava se i u nekim oblicima i leksičkim varijantama u pojedinim tekstovima, npr. dat. poss. *korablju* Vt₁₉ N₂ (1, 5), ili aor. *vshote* L₂ (1, 14) gdje u ostalim tekstovima stoji gen. *korabla*, odnosno perf. *vshotêb esi* po ugledu na lat. perf. (voluisti), ili varijanta *obrete* L₂ Pm Vt₁₉ Bb N₂ (1, 3) prema novijemu *naide* Vt₅ M Vt₁₀ Ba Br. Uz to nailazimo na podudarnost s parimejnikom i ondje gdje se puni tekstovi od njega razlikuju (npr. u stihu 1, 6 čitamo kao u parimejniku *nosnikъ*, dok u punim tekstovima stoji *kr'mnikъ*).

Stari prijevod s grčkoga najjače dolazi do izražaja u stihovima iz 2. glave koje u ovoj skupini sadrže samo brevijari Vt₅ M i L₂. Ovih se 7 stihova, doduše, u svim sitnicama ne poklapa ni s parimejnim, ni s punim brevijarnim tekstom, međutim, te se razlike izrazito povezuju s utjecajem latinskoga teksta samo u stihu 2, 4 u Vt₅ i M, dok se L₂ i ovdje slažu s parimejnikom (v. str. 135). Osim toga, ovdje ne primjećujemo onoliku slobodu u odnosu na predložak kao u 1. glavi, gdje su pojedina mjesta samo slobodno prepričana.

¹⁷ Citiramo samo osnovni tekst Vt₅. Varijante su navedene uz tekst, str. 154-157.

Iako svi tekstovi u suštini prenose istu verziju, oni se ipak u pojedinostima međusobno razlikuju po načinu oblikovanja teksta, kao i po odnosu prema Vulgati i mjeri njezina utjecaja. Varijante koje se temelje na parimejnom prijevodu u razmjerno najvećem broju nalazimo u L₂. Relativno slobodno postupanje s tekstom kojemu se daje novi oblik i veći broj individualnih varijanata u pojedinim rukopisima posebno je karakteristično za sve tekstove u kojima je zastupljena novija verzija teksta proroka Jone.¹⁸

3. Čitanja iz proroka Jone sadrže i misali. Ove smo tekstove uzeli u obzir samo onoliko koliko omogućava izdanje Hrvojeva misala¹⁹ gdje nalazimo čitanja koja obuhvaćaju 1. glavu i prvih 7 stihova 2. glave i 3. glavu uz varijante iz Vatikan-skog misala Illirico 4 (Ill₄), Ročkog misala (Ro) i Novakova misala (Nk), međutim kod zadnjeg samo uz 3. glavu.

Tekst u ovim misalima posve se razlikuje od oba tipa prijevoda zastupljenih u brevijarima. Dok se stihovi 2. glave gotovo u potpunosti temelje na starom parimejnom prijevodu, u 1. i 3. glavi situacija je drugačija. U tekst je ugrađeno više promjena prema latinskoj verziji, pogotovu u 3. glavi koja je dobila sasvim novu fiziognomiju. Međutim, na pojedinim mjestima postoje i stara čitanja bliža parimejniku čak i od punih brevijarskih tekstova (usp. 1, 3. 5. 6. 8. 16; 3, 6).

Podudarnost s prijevodom, zastupljenim u parimejniku i u brevijarskim tekstovima skupine VO, napose dolazi do izražaja na slijedećim mjestima:

- 1, 2: v'pľb i zlobъ ego pride k' mni Hm, vnide v'pľb (vapai Ro) zlobъ ego kъ mnê Ill₄ Ro - vzide vapľb zlobi (zlobě Grig) ego ka mnê VO Parim ἀνέβη ἡ κρᾶνγῆ τῆς κακίας αὐτῆς πρὸς με (ascendit malitia eius coram me);
- 1, 3: iti s nimi (v' nemъ Ro) v tar'sisъ Ill₄ Ro Parim - biže Hm, bēzati hote š nimi VO τοῦ πλεῦσαι μετ' αὐτῶν εἰς Θαρσίς (ut iret cum eis in Tharsis);
- 1, 4: d(u)hъ veli Hm Ill₄ Ro VO Grig, d(u)hъ veliky Lobk πνεῦμα (μέγα) (ventum magnum);
- i bis(i) v'lnie velie v' mori Hm VO - om. Ill₄ Ro Parim καὶ ἐγένετο κλύδων μέγας ἐν τῇ θαλάσῳ (et facta est tempestas magna in mari);
- 1, 5: s'sudomъ sučimъ Hm Ill₄ Ro Grig, sьsody sqštee Lobk - sasudomъ iže bēhu VO τῶν σκευῶν τῶν (vasa quae erant);
- spaše tu i hrapaše Hm Ill₄ Ro VO Parim, usp. str. 131;

¹⁸Na ovakav odnos pisaca prema tekstovima skreće pažnju J. Hamm, *Varijante u prijepisima hrvatskih glagoljaša*, Slovo 2, 1953, 31-32.

¹⁹B. Grabar, A. Nazor, M. Pantelić, red. Vj. Štefanić, *Glagoljski misal Hrvoja Vukčića Hrvatinića*, Ljubljana-Zagreb-Graz 1973.

- 1, 6: nos(ь)nikъ Hm Ill₄ Parim, kosnik Ro - kr'mnikъ VO;
 prizivai ime b(og)a tvoego ne li (nek li Ill₄ Ro) k(a)ko s(ь)p(a)s(i)ť n'sь (ni Ill₄ Ro) b(og)ъ Hm Ill₄ Ro - prizivai b(og)a svoego (tvoego Lobk) negli kako s(ь)p(a)set ny b(og)ъ Parim - moli g(ospod)a svoego eda kako sp(a)set ni b(og)ъ VO *ἐπικαλοῦ τὸν θεὸν σου ὅπως διασώσῃ ὁ θεὸς ἡμᾶς* (in-voca Deum tuum si forte recogitet Deus de nobis);
- 1, 8: kogo radi zloba siê na našъ estъ Ill₄ Ro Parim - om. Hm - za kogo zloe se namъ VO *τίνος ἔνεκεν ἡ κακία αὐτῆ ἐστὶν ἐν ἡμῖν (διὰ τίνα τὸ κακὸν τοῦτο ἡμῖν)*²⁰ (cuius causa malum istud sit nobis);
- 1, 11: zane more v'hoêše. i vzdvizaše se p(a)če vl'nie (vl'neniem' Ro) Hm Ill₄ Ro, êko (zane Parim) more vshoždaše i vzdvizaše se pače vl'nenie VO Parim - usp. str. 131;
- 1, 16: požriše žr'tvu Hm Ill₄ Parim *ἐθυσαν θυσίαν (-ας)* - požrêše žrtvi VO Ro immolaverunt hostias;
- 3, 3: šastiê puti Hm Ill₄ Nk Ro VO - šestvie p(ot) Grig, šestvija p(ot) Lobk *πορείας ὁδοῦ* (itinere);
- 3, 4: razorit' se Hm VO Parim *καταστραφήσεται* - rođvratit' se Ill₄ Nk Ro subvertetur;
- 3, 6: približi se Ill₄ Lobk, priloži sę Grig *ἤγγισεν* - pride Hm Nk Ro, doide VO pervenit;
- 3, 9: raskaet' se Hm Ill₄ Ro VO - pokaetъ sę Parim *μετανοήσει* - obratit' se Nk convertatur.

Djelomičnu obavijest o parimejnom predlošku na kojem se temelji misalski tekst dobivamo također iz ponavljanja stiha 3, 8 koji, zahvaljujući ovoj pogrešci, imamo u dvije verzije. Verzija Septuaginte uglavnom je ostavljena pri pogrešnom ponavljanju iza stiha 3, 9. Ovaj je propust morao postojati već u predlošku, jer se ista situacija ponavlja u Hm Ill₄ i Ro, dok Nk ovaj stih navodi samo jednom na njegovu pravilnom mjestu, zadržavajući iz predloška "priležno" (*ἐκτενωῶς*) uz novije "v krêposti" (in fortitudine). Navest ćemo obje verzije:

i oblêkut' se v' vriče (vrêtiča Ill₄ Nk Ro). Č(lovê)ci i skoti da vzap'jutъ k g(ospodi)nu b(og)u (g(ospode)vê Ill₄ Nk Ro) v krêposti (add. priležno Nk) (i Ill₄ Nk Ro) da vzratet' se (vEZvratet se Ill₄, vratet' se Nk) k' g(ospodu) b(og)u (č(lovê)ci Ill₄ Ro, muži Nk) ot puti svoega zaloga i ot bez(a)k(o)niê buduêega (suçago Ill₄ Nk Ro) v putêhъ (rukah' Ill₄ Nk Ro) ihъ Hm Ill₄ Nk Ro. Et operiantur saccis homines et iumenta et clament ad Dominum in fortitudine et convertatur vir a via sua mala et ab iniquitate quae est in manibus eorum.

²⁰Usp. bijl. 14.

Iza stiha 3, 9 čitamo ovu verziju: I oblkoše se (oblêše se III₄) v' vriče (vrê-tiâ III₄ Ro) . č(lovê)ci i skoti (i III₄ Ro) vzapiše k' g(ospodi)nu b(og)u(g(ospode)lê III₄ Ro) priležno . i vzratiše se (vzvzratiše se III₄) (č(lovê)ci III₄ Ro) ot puti svoega zaloga . i ot bez(a)k(o)niê buduêega (suçago III₄ Ro) v rukahъ ihъ Hm III₄ Ro. *Καὶ περιβάλλοντο σάκκους οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ κτήνη, καὶ ἀνεβόησαν πρὸς τὸν θεὸν ἐκτενωῶς· καὶ ἀπέστρεψαν ἕκαστος ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς καὶ ἀπὸ τῆς ἀδικίας τῆς ἐν χερσὶν αὐτῶν.*

Kao kombinacija varijanata koje se nalaze u lat. i grč. tekstu javlja se čitanje 1, 9: ê (az' III₄ Ro) es(a)mbъ evriêniñъ r(a)b' g(ospodъ)ñъ Hm III₄ Ro; Hebraeus ego sum, δοῦλος κυρίου ἐγὼ ἐμμ.

Usporedba tekstova u misalima s brevijarskim tekstovima skupine Vt₅ ondje gdje je moguća pokazuje razlike u načinu novog oblikovanja teksta prema Vulgati, dok su podudarnosti rjeđe:

- 1, 1: s(î)nu amatiinu Hm III₄ Ro Vt₅ filium Amathi (τὸν τοῦ Ἀμαθί);
- 1, 2: pr(o)ρ(ov)ê)danie ko ê (eže az' III₄ Ro) r'ku t(e)bi (tebê III₄ Ro) Hm III₄ Ro - eže azъ reku t(e)bê Vt₅ (cf. 3, 2);
- 1, 5: da ob'lahçæet more (om. III₄) ot nih Hm III₄ Ro - da oblahçitъ imъ Vt₅ ut adleviaretur ab eis (τοῦ κωρυσιθῆναι ἀπ' αὐτῶν);
- 1, 7: k' bratu svoemu Hm ad collegam suum - k' iskr'n'nemu svoemu III₄ Ro πρὸς τὸν πλησίον - k s(e)bê Vt₅;
- 1, 10: č'to (se III₄ Ro) stvorilъ esi Hm III₄ Ro quid hoc fecisti - om. Vt₅ (τί τοῦτο ἐποίησας);
- 1, 16: žrtvi Ro - žr'tvu Hm III₄ Vt₅ (usp. str. 133);
- 3, 2: propovêdai (propovêi III₄ Nk) tu (v nem' III₄ Nk Ro) prop(ov)ê)danie Hm III₄ Nk Ro praedica in ea praedicationem (κήρυξον ἐν αὐτῇ κατὰ τὸ κήρυγμα);
- 3, 3: po sl(ove)si g(ospodъ)ñju Hm III₄ Nk Ro iuxta verbum Domini (καθὼς ἐλάλησεν κύριος); nev'jîtъ bi Hm, I nev'jîtъ bê Nk et Nineve erat - nevji (nev'jîtъ Ro) že bê III₄ Ro ἡ δὲ Νινευή ἦν;
- 3, 4: vzapi Hm III₄ Nk Ro clamavit (ἐκήρυξεν); 40 d(ъ)ni Hm III₄ Nk Ro quadraginta dies (τρεις ἡμέραι); podъvratit' se III₄ Nk Ro - v. str. 133;
- 3, 5: g(ospodi)nu b(og)u (g(ospode)lê III₄ Ro) i rabu ego ijuni (ijunê III₄ Ro) Hm III₄ Ro, sl(ov)esi g(ospodъ)ñju Nk in Deo (τῷ θεῷ);
- 3, 6: pride Hm Nk Ro - v. str. 133;

- 3, 7: I vzapi Hm Ill₄ Nk Ro et clamavit (καὶ ἐκηρύχθη);
 ot ustb c(ěsa)ra i ot kneza (knez Ill₄) ego Hm Ill₄ Nk Ro ex ore regis et
 principium eius (παρὰ τοῦ βασιλέως καὶ παρὰ τῶν μεγιστάνων αὐ-
 τοῦ);
- 3, 8: v. str. 133, 134;
- 3, 9: obratit' se Nk - v. str. 133.

Iz međusobne usporedbe tekstova u misalima i brevijarima proizilazi da verzija u misalima koje smo ovom prilikom pregledali predstavlja samostalno oblikovanje teksta, kako u odnosu na korištenje parimejnoga prijevoda, tako i u odnosu na način novoga oblikovanja teksta prema Vulgati.

4. Na kraju ćemo se još kratko zadržati na situaciji u stihovima 2. glave za koje smo u svim tipovima tekstova utvrdili odsutnost krupnijih međusobnih razlika i podudarnost s parimejnim prijevodom, uključujući i prenošenje njegovih arhai- zama.

Na primjer u ovim stihovima u svim se tekstovima čuvaju stariji oblici aorista, dok je u 1. i 3. glavi takve oblike sačuvao uglavnom samo puni brevijarski tekst, a od misala djelomice samo najstariji Illirico 4. Bez promjene je ostavljeno i *zaklopi / zaklepi* u 7. stihu, dok se u mlađim makedonskim rukopisima taj moravi- zam obično uklanja, npr. u Lobk imamo *zatvori*.

Odsutnost krupnijih razlika jasno će pokazati pregled postojećih varijanata u stihovima 2, 1-7 koje sadrže svi tipovi tekstova. (Kod brevijara citiramo samo osnovne tekstove VO i Vt₅, ukoliko se drugi tekstovi iste skupine od njih bitnije ne razlikuju.)

- 2, 1: kitovi velikomu požrêti ijunu VO Hm Ill₄ Ro Parim - požrêti ijunu kiti
 velikoi Vt₅ ;
 i tri VO Vt₅ Hm Ro Parim - tri že Ill₄ ;
- 2, 2: m(o)li se VO - pom(o)li se Vt₅ Hm Ill₄ Ro Parim ;
 k' g(ospod)u b(og)u svoemu v črêvê kitovê VO, k' g(ospod)u b(og)u svoemu
 ot čr[ê]va kitova (om. Ill₄) Hm Ill₄ Ro Parim - ot črêva kiti (kitova
 L₂) k' (om. L₂) g(ospod)u Vt₅ ;
- 2, 3: i reče VO Hm Ill₄ Ro Parim - g(lagola) Vt₅ ;
 iz' črêva VO, add. adova usliša Vb₂ , add. adova N₁ Vt₅ Hm Ill₄ Ro Parim ;
 vapb moi usliša glasb moi VO Ill₄ Ro Parim, i usliša gl(a)sb moi Hm - i
 usliša ot crkve s(ve)tie (svoee L₂) gl(a)sb moi i vapai moi Vt₅ ;
- 2, 4: v dubini VO Ill₄ Ro Grig - v dubinu Vt₅ Hm Lobk ;
 sr(ь)ca morskago VO L₂ Hm Ill₄ Ro Parim - v sr(ь)ce morskoe Vt₅ M (in
 corde maris) ;
 po mnê VO Vt₅ Ill₄ Ro Parim - po srêdê Hm ;

- 2, 5: i azъ rêhъ VO Hm Ill₄ Ro Parim - rêhъ Vt₅;
 otrinuh' se VO Vt₅ Hm Ro Parim - add. ubo L₂;
 ot očiju tvoeju VO Vt₅ Hm Ill₄ Grig - ot lica očiju tvoeju Ro Lobk;
 priložu li ubo VO Lobk, priložju ubo Ill₄, priložu li Ro - priloži Vt₅, i
 priloži Hm, priloži ubo Grig;
 prizrêti mi VO Ill₄ Ro Parim, prizrêti me Hm - mi g(ospod)î prizrêti Vt₅;
 tvoei VO Vt₅ Ill₄ Ro Parim - svoei Hm;
- 2, 6: v'zliê se VO Ro Parim, I vzli se Ill₄ - Izliê se Vb₂ N₁ Vt₅ iz'lê se Hm;
 na me voda VO Lobk - voda Vt₅ Hm Ill₄ Ro Grig;
 bezdna obide me poslêdnaê VO Hm Ill₄ Ro Parim - bezdna poslêdnaê
 obide (obsede M) me Vt₅;
 v propasti morskîe VO L₂ Ill₄ Ro, v' propasti mor's'koi Hm, v propastehъ
 morskîhъ Vt₅ M - vъ propasti gorъskyę Parim;
- 2, 7: snidъ VO Grig, snidoхъ Lobk, i snidu Hm Ill₄ Ro - i vnide Vt₅;
 v z(e)mlju v neiže VO Vt₅ Hm Ill₄ Ro, add. sutъ L₂ - zemę eęže Grig,
 ože Lobk;
 verêe i zaklopi VO N₁ L₂ Hm Ro, verêe zaklopi Vt₅ M, verêe i zaklepi
 Vb₂ Ill₄ Grig - zatvori Lobk.

Smatramo da ova situacija nije slučajna. Druga glava, naime, sadrži Joninu molitvu (2, 3-10) koja je poetski tekst po načinu izražavanja i formalno nalik psalmima. Jonina molitva predstavlja dio s najvećom emotivnom ekspanzivanom i sadrži osnovnu idejnu poruku koju cijela priča razrađuje. Možda nije nevažno i to da Jonina molitva redovno dolazi kao kantik u ćirilskim psaltirima, iako u glagoljskim psaltirima, koliko mi je poznato, ovoga kantika nema. Smatramo da u ovim činjenicama leže razlozi zašto pisci spomenute stihove nisu bez potrebe dirali i prenosili su stari prijevod.

Situacija u knjizi proroka Jone potvrđuje ono što je bilo pri raznim prilikama konstatirano o odnosu hrvatskih glagoljaša prema njihovim predlošcima, kao i o osciliranju csl. norme između inovacija i arhaičnih elemenata radi stilske diferencijacije izraza.²¹

²¹Npr. J. Hamm, *Hrvatski tip crkvenoslavenskog jezika*, Slovo 13, 1963, 46-67; E. Hergonja, *Iz radova na istraživanju stiletike i sintakse proze 15. stoljeća*, Nad iskonom hrvatske knjige, Zagreb 1983, 395-439; J. Tandarić, *Crkvenoslavenska jezična norma u hrvatsko-glagoljskom ritualu*, Slovo 32-33, 1982-83, 53-83.

Tekstovi

S obzirom na to da imamo pred sobom dvije različite verzije teksta, navest ćemo ih odvojeno uz varijante iz tekstova koji pripadaju istomu tipu. U prvoj skupini kao osnovni uzimamo tekst iz brevijara Vida Omišljanina, nadovezujući se na Vajsove edicije malih proroka koje je on sasvim opravdao zasnovao upravo na ovom brevijaru. Uz ovaj tekst dajemo i varijante iz Grigorovičeva i Lobkovova parimejnika, a uz stihove 2, 3-10 još iz Pogodinova i Bolonjskoga psaltira.

U drugoj skupini kao osnovni uzimamo tekst iz Vatikanskoga brevijara Illirico 5, jer je najstariji među rukopisima koji sadrže dulji tekst (1; 2, 1-7).

Tekst prenosimo latinicom prema načelima primjenjivanim u Staroslavenskom zavodu "Svetozar Ritig" u Zagrebu. Nadredna slova spuštamo u red i riječi pod titlom razvezujemo u šiljatim zagradama u skladu s pravopisnim uzusom teksta.

Popis izvora i upotrebljenih kratica

- Ba - Baromičev brevijar, 1493. g., 288b-c, Jon 1, 1-6.
 Bb - Bribirski brevijar, 1470. g., 89c27-89d28, Jon 1, 1-9.
 Bon - Bolonjski psaltir, 1230-1241. g., 253a24-254a16, Jon 2, 3-10.
 Br - Brozičev brevijar, 1561. g., 280b-c, Jon 1, 1-6.
 D - Dragučki brevijar, 1407. g., 170d5-171a21, Jon 1, 1-16.
 Grig - Grigorovičev parimejnik, kraj 12. st., 81v/6-84/5, Jon 1-4.
 L₂ - II Ljubljanski brevijar C 163, 15. st. (oko 1490. g. prema J. Hammu, *Datiranje glagoljskih tekstova*, Radovi Staroslavenskog instituta 1, 1952, 56), 257b32-258a1, Jon 1; 2, 1-7.
 Lobk - Lobkovov, odnosno Hludov parimejnik, 1294-1320. g., 122/15-125/22, Jon 1-4.
 M - Moskovski brevijar, 1443. g., 245c8-246a1, Jon 1; 2, 1-7.
 N₁ - I Novljanski brevijar, 1459. g., 233b20-234b36, Jon 1-4.
 N₂ - II Novljanski brevijar, 1495. g., 256c37-257a1, Jon 1, 1-12.
 Pm - Pašmanski brevijar, 2. pol. 14. st. (oko 1360. g. prema J. Hammu, *o. c.*, 56), 179d19-181a2 (tj. u dijelu iz 2. pol. 14. st.), Jon 1, 1-4.
 Pog - Pogodinov psaltir, kraj 12. st., 274v/12-275v/1, Jon 2, 3-10.
 Vb₂ - II Vrbnički brevijar, 1391. g. (1. četvrtina 14. st. prema J. Hammu, *o. c.*, 56), 292a24-294b7, Jon 1-4.
 VO - Brevijar Vida Omišljanina, 1396. g., 454b14-456a28, Jon 1-4.
 Vt₅ - Vatikanski brevijar Illirico 5, 1379. g., 235b36-235c46, Jon 1; 2, 1-7.
 Vt₁₀ - Vatikanski brevijar Illirico 10, 1485. g., 167a14-24, Jon 1, 1-3.
 Vt₁₉ - Vatikanski brevijar Slavo 19, 1465. g., 160d11-161a2, Jon 1, 1-5.
 add. - dodano.
 om. - ispušteno.
 praec. - prethodi.
 sic! - greška ili neobična forma u rukopisu.
 [...] - nečitljiva ili slabo čitljiva mjesta.

Brevijar Vida Omišljanina iz 1396. godine

Jon 1-4

454b14 Pr(o)r(o)č(ь)stvo Ijunino: - Gl(ava) . ā .

- 15 1, 1 I bistъ sl(o)vo g(ospodь)ne ka i
junê amatiinu g(lago)l
e . 2 vstani i idi
v nevĵii gradъ
veliki . i propov
20 êi v nemъ êko vz
ide varlъ zlob
i ego ka mnê . 3 i vs
ta ijuna ubêža
ti v tar'sisъ ot li
25 ca g(ospodь)na . i snide va
iоръ . obrête korabalъ
iduĉ v tar'sisъ . i das
tъ naimъ svoi . i vsêd'

Pr(o)r(o)č(ě)stvo Ijunino] ijuni . pr(oro)ka . č(ě)ti Vb ₂ , kn(í)gi ijuni pr(oro)ka N ₁ ,	14
ijuni pr(o)r(oka) D; Gl(ava) . ā . - kasniji dodatak in marg.	15
I] om. Vb ₂ D Grig Lobk	
amatiinu] amatěninu Grig, sumantěninu Lobk	
i] om. N ₁ Grig Lobk	
vzide] om. Vb ₂ , vnide D, add. v nemъ Lobk	20
varľ] v plť(sic!) D; zlobi] zloba D, zlobě Grig	
uběžati] běžati Grig Lobk, add. hote Vb ₂	
v tar'sisъ ot lica g(ospodъ)na] ot lica g(ospodъ)ně vъ tarsisъ Lobk	25
va iorpъ] vъ iōfię Lobk; obrête] praec. i Vb ₂ N ₁ D Grig Lobk	
dastъ] da D	
i vsêd'] i vsêde Vb ₂ N ₁ Lobk, i v'nide D, sêde Grig	

- 454c1 va nъ bѣzati hote ŝ ni
 mi ot lica g(ospodъ)na. 4 I g(ospodъ)ъ vz
 dviže d(u)hъ veli v mor
 i . i bistъ vl'nenie v mor
 5 i i korabalъ valaše
 se razbiti hote . 5 I ub
 oēše se korablnici . i v
 apiēhu každo k b(og)u sv
 oemu . i iz'metanie stv
 10 oriše sasudomъ . iže bē
 hu v korabli v more u
 lahčati se ot nihъ . Ijun

 a že slēzъ va dno kor
 abla . i spaše tu i hr
 15 apaše . 6 i pristupi k nem
 u kr'mnikъ i reče emu čto
 ti hraplaeši . vsta
 ni i moli g(ospod)a svoego . e

 da kako sp(a)set ni b(og)ъ i ne
 20 pogibnemъ . 7 I reče každ
 o ka isknememu svoemu.
 pridēte metēmъ žrēb

 i . i razumēmъ kogo ra
 di zloba siē estъ na n
 25 asъ . i metaše žrēbie . i p
 ade žrēbъ na ijunu . 8 i rēš
 e k nemu povēi namъ za k
 ogo zloe se namъ . čto ti

bêžati hote] iti Grig Lobk; š nimi] add. vь tarъsisъ Grig, vь tarъsъ Lobk	1
veli] velikъ Lobk	
i bistъ vl'nenie v mori] om. Grig Lobk; vl'nenie] add. velie Vb ₂ N ₁ D	
valaše se] vlaaše sę Grig Lobk	5
razbiti hote] raz'biti se hote D Lobk, razbiti Grig	
korablnici] mor'nari D	
k b(og)u svoemu] svoemu b(o)gu Grig	
iz'metanie stvoriše] stvoriše iz'metanie D, izmetašq Lobk	
sasudomъ] sudovъ D, sьsody Lobk; iže bêhu] sųštimmъ Grig, sųštee Lobk	10
ulahčati se ot nihъ] ulьhčiti se ot nihъ Vb ₂ N ₁ D, ulekčiti sę ot nihъ Grig, ob- legčaniija radi Lobk	
slêzъ] snid' D, slêze Grig; va dno] na dno D, vь pųčinq Grig Lobk	
korabla] korablju Vb ₂ N ₁ Grig	
hrapaše] hraplêše Grig	15
kr'mnikъ] nosnikъ Grig Lobk; emu] om. Lobk; čto] om. Lobk	
hraplaeši] hrapleši Vb ₂ N ₁ Grig, hrapaši D, hrapaeši Lobk	
moli] prizъvai Grig, prizyvai Lobk; g'ospod)a svoego] b(og)a svoego Grig, b(og)a tvoego Lobk	
eda kako] negli kako Grig Lobk; ni] n(a)sъ D	
i ne pogibnemъ] i ne pogibemъ D, ne pogybnqti Grig Lobk	20
pridête] pridite N ₁ ; metêmъ] mečimo N ₁ , da mečemъ D, metněmъ Grig, imemъ Lobk; žrêbi] žrêbъ D	
siê] si Vb ₂ Grig	
žrêbie] žrêbъ D	25
rêše] rekošq Lobk	
povêi] povêzdbъ Vb ₂ Grig Lobk; za kogo] kogo radi Grig, koego radi Lobk	
zloe se namъ] zlago se namъ Vb ₂ , e(stъ) sie zlo n(a)mъ D, zloba si (sija Lobk) estъ na nasъ Grig Lobk; ti] tvoe Grig Lobk	

- 454d1 dĕĕnie estʹ . i ot kudu gr
edeši i kamo ideši . i ot ko
e z(ĕ)mle i ot kihʹ ljudi ti esi -
9 I reĕe k nimʹ rabʹ g(ospodʹ)mʹ azʹ
5 es(a)mʹ . i g(ospod)a b(og)a n(ĕ)bu azʹ ĕt
u . iže stvori more i suš
u . **10** i uboĕše se boĕzniju v
elieju . i rĕše k nemu ĕto
ti stvori zane razum
10 ĕše muži . ĕko ot lica g(ospodʹ)na
bĕža . ĕkože i povĕĕi

mʹ . **11** I rĕše emu ĕto ti s
tvorimʹ . i uležeť more
ot nasʹ . ĕko more vshoŕda
15 še i vzdvižaše se paĕ
e vlʹnenie . - **12** I reĕe ijuna k ni
mʹ vazmĕte me i vavrz
ĕte me v more . i uleŕetʹ
more ot vasʹ . zane razum
20 ĕhʹ azʹ . ĕko mene radi v
lʹnenie velikoe se estʹ
na v(a)sʹ . **13** i nuŕdahu se muž
i obratiti k z(ĕ)mli . i ne mo
ŕahu ĕko more vshoŕda
25 še . i vzdvižaše se paĕe
na nihʹ . **14** i vzapiše k b(og)u i
rĕše . nikakože g(ospodʹ) da ne
rogibnemʹ d(u)še radi ĕ(lovĕ)ŕa

- dě̄enie]dě̄lo Grig, dě̄lanie Lobk; i] om. D Grig Lobk 1
 i¹] om. Grig; i kamo ideši] om. D; i ot koe z(ě)mle] om. Grig
 z(ě)mle] strany Lobk; ot] om. D
 azъ] om. Grig
 b(og)a] om. Vb₂; n(ě)bu] n(ě)b(ě)sk(a)go i D; čtu] praec. ego D 5
 iže] ki D; more] praec. n(ě)bo i zemlě i Lobk
 uboěše se] add. muži Vb₂ N₁ D Grig Lobk
 velieju] velikoju N₁ Lobk; i rěše k nemu... povědē imъ] om. N₁ D
 ti] se Lobk, om. Grig 10
 lica] om. Vb₂
 bēža] bjaži Grig, bēžaše Lobk; ēkože i] ēko Grig Lobk; povēdē] povēda Grig
 Lobk
 rěše] rekošq Lobk; emu] k nemu Vb₂ N₁ D Grig Lobk
- ēko] zane Grig Lobk
 vzdvizaše se pače] pače vzdvizaše se D 15
 vl'nenie] vlnii D
 vazmēte me i] vaz'mite me i N₁, om. Lobk; vavrzēte] v'vrzite N₁
 me] mene D; i uležet' more] om. Lobk
- azъ] om. Grig 20
 velikoe se] velie se N₁, ego velie Grig, sie velikoe i zloba sija Lobk
 estъ na v(a)ъ] na vaъ estъ Grig
 obratiti] add. sę Grig Lobk
- vzdvizaše se] vřzdvizahq sę Lobk 25
 na niъ] na nę Grig Lobk; vzapiše] add. vsi N₁; i²] om. D
 rěše] rekošq Lobk; nikakože g(ospod'i] nikoliže g(ospod'i N₁, nikakože li Grig;
 da] om. Grig

- 455a1 sego . i ne dai na ni krve pr
 av(a)dni . zane ti g(ospod)î êko v
 shotê stvori . **15** i vzeše
 ijunu . i vavr'gu i v more . i
 5 usta more ot vzmučeniê .
16 i uboêše se muži strah
 omъ veliemъ g(ospod)a . i požrê
 še žrtvi g(ospode)vê . i moliše s
 e molitvoju . **2, 1** I povelê Gl(ava) ·b̄·
- 10 g(ospod)ъ kitovi velikomu po
 žrêti ijunu . i bê ijuna v č
 rêvê kitovê . tri d(ъ)ni i
 tri noči . **2** i m(o)li se ijuna k' g(ospod)u
 b(og)u svoemu v črêvê ki
- 15 tovê **3** i reče . Vzapih' v
 pečali moei . ka g(ospod)u b(og)u m
 oemu i usliša me . Iz' čr
 êva vaplъ moi . usliša
 glasъ moi . **4** otvrže me v glu
- 20 bini sr(ъ)ca morskago . i rêk
 i obidu me . Vse visoti
 tvoe i vlni tvoe po mnê pr
 êidu . **5** i azъ rêhъ otrinuh'
 se ot očiju tvoeju . priložu
- 25 li ubo prizrêti mi k sr(ъ)k(ъ)vi
 i s(ve)têi tvoei . **6** V'zliê se
 na me voda do d(u)še moee .
 bezdna obide me poslê

ne dai] ne daždъ Grig Lobk; na ni] na n(а)ъ D, namъ Grig êko /kako D, om. Grig	1
vshotê] hotê tьko D; vzeše] prięšq Grig Lobk	
ijunu] junošu(sic!) D; vavr'gu] vr'gu N ₁ , vr'goše D, vьvгъgošq Lobk	
usta] sta Vb ₂ Grig Lobk	5
i uboêše se] uboêše že se Vb ₂ D	
veliemъ] velikomъ Lobk; g(ospod)a] b(og)a Lobk	
žrtvi] žrtvq Grig Lobk; moliše se] um(o)liše se D	
molitvoju] m(o)l(ú)tvami N ₁ D Grig Lobk; Gl(ava) . b̄ . - kasniji dodatak in marg. kitovi] kitu Vb ₂ N ₁ Grig Lobk; velikomu] veliku Grig	10
m(o)li se] pom(o)li se Grig Lobk	
v črêvê kitovê] ot črêva kitova Grig Lobk	
vzapih'] vzvapihъ N ₁	15
Iz' črêva] add. adova usliša Vb ₂ , add. adova N ₁ Grig Lobk Pog Bon	
vaplъ] vьpai N ₁ ; usliša] praec. i N ₁	
me] om. N ₁ ; v globini] vь glqbinq Lobk Pog Bon	
rêki] add. adovy Bon	20
obidu] obidošq Lobk Bon	
prêidu] prêidošq Lobk	
ot očiju] ot lica očiju Lobk; priložu] priloži Grig	
li] om. Grig	25
V'zliê se] lzliê se Vb ₂ N ₁	
na me] om. Grig	
bezdna] praec. i Lobk	

- 455b1 dnaê . ponrêť gl(a)va mo
ê v propasti morskie . 7 sni
- dъ v z(e)mlju v neiže verêe
i zaklopi v(ê)č(ь)ni . I da iz
- 5 idetъ iz' istlêniê živ
otъ moi . k tebê g(ospod)î b(ož)e moi .
8 Egda iskončaše se d(у)ša m
- oê ot mene . g(ospod)a pomenuhъ . i da
pridetъ k tebê m(o)l(î)tva moê .
- 10 k sr(ь)k(ь)vi s(ve)têi tvoei . 9 Hran
eêei suet'naê . i lažu m(î)l(o)s
ťъ svoju ostaviše . 10 Az že
s gl(a)somъ hv(a)leniê . i isp(o)v(ê)da
niê požru tebê . eže obeč
- 15 ahъ vzdamъ tebê . na sp(a)se
nie moe g(ospode)vê . 11 I povelê g(ospod)ъ
kitovi . i izvr'že ijunu na s
uho . 3,1 I bistъ sl(o)vo g(ospod)ъne ka i
- junê vtoriceju g(lago)le . 2 vsta
ni i idi v nevĵii gradъ
veliki . i propovêi v nemъ
prop(o)v(ê)danie prêdnee . eže a
zъ g(lago)lahъ k tebê . 3 i vstav'
ijuna i ide v nevĵiju êkož
- 25 e g(lago)lahъ . Nevĵi že bê gr
adъ veliki b(og)u . êko šas
tiê puti trimъ d(ь)nemъ . 4 i
načetъ ijuna vhoditi v'

Gl(ava) ·v̄·

- v propasti] vъ propadi Pog; morskje] gorъskyę Grig Lobk Bon, gornyyę Pog; snidъ] snidoъ Lobk Bon 1
- v neiže] eęže Grig, qže Lobk, eiže Pog Bon; verêe i] om. Lobk
- zaklōpi] zaklepi Vb₂ Grig Pog Bon, zatvori Lobk; I da] eda Lobk
- g(ospod)ъ b(ož)e] b(ož)e b(ož)e N₁ 5
- iskončaaše se] iskončavaše se Vb₂ N₁ Grig Pog Bon, iskončaaše sę Lobk; d(ū)ša moê ot mene] ot mene duša moê Vb₂ N₁ Grig Lobk Pog Bon
- g(ospod)ъ] praec. togda Lobk; i da] i egda Lobk
- k tebē m(ō)l(ī)tva moê] m(ō)l(ī)tva moja k tebē Lobk 10
- i] om. Grig Lobk; lažu] lъžeę Grig; m(ī)l(ō)stъ] m(ī)l(ō)sti Lobk Bon
- i] om. Grig Lobk
- eže] eliko Vb₂ N₁ Grig Lobk Bon, elikože Pog 15
- kitovi] kitu Vb₂ N₁ Lobk; i izvřže] izložitī Grig Lobk
- na suho] na sušq Grig Lobk; sl(ō)vo] om. N₁; Gl(ava) . v̄ . - kasniji dodatak in marg.
- i] om. Grig Lobk; v nevĵii] v ninevgyi Lobk 20
- prop(ō)v(ē)danie prêdnee] po propovēdaniju prēždъnomu Grig, propovēdanie prъvoe Lobk
- azъ] om. N₁; k] om. Grig Lobk; vstav'] vsta Vb₂ N₁ Grig Lobk
- i] om. Grig Lobk; v nevĵiju] v ninevgyi Lobk, v nevĵii gradъ veliki i prop(ō)v(ē)i v' nem' prop(ō)v(ē)danie prêd'nee eže g(lago)lahъ tebê. I vsta ijuna i ide v nevĵitъ gradъ veliki N₁
- g(lago)lahъ] g(lago)la g(ospod)ъ Vb₂ Grig Lobk; Nevĵi] Nevĵit N₁, ninevgii Grig Lobk 25
- veliki] veli Vb₂ N₁ Grig; b(og)u] kъ b(og)u Lobk; šastiê] šestvie Grig, šestvija Lobk
- i] ěko Grig

- 455c1 gradъ . êko šastie d(ъ)ne
edinogo . i prop(о)в(ѣ)дѣ i reče o
če tri d(ъ)ni nevĵii razor
it se . 5 I vĕrovaše muž
5 i nevĵit'sci b(og)u . i prop(о)вѣ
dēše postъ i oblēše se
vъ vrĕtiča . ot mala do v
elika ihъ . 6 I doide sl(о)vo
sie k c(ĕsa)ru nevĵit'sku . i v
10 sta ot prĕstola svoego .
i svlĕče rizi svoe sъ se
be . i oblĕče se vъ vrĕtič
e i sĕde na popelĕ 7 i propo
vĕdĕ se . i rečeno b(ъ)si v n
15 evĵii ot c(ĕsa)ra . i ot bolĕrъ eg
o g(ago)ljučъ . č(lovĕ)ci i skoti i vo
love i ovce da ne vkuse
tъ ničesože ni da žiruju
tъ . i vodi da ne p'jutъ . 8 i ob
20 lēše se vъ vrĕtiče č(lovĕ)ci i
skoti . i vzapiše k b(og)u pr
iležno . i vzvrati se ka
ždo ot puti svoego zal
ago . i ot nepravdi sučee v r
25 ukahъ ihъ . 9 Kto vĕstъ a
če raskaet se i umolenъ
budetъ b(og)ъ . i vzvratit
se ot gnĕva êrosti svoe

- šastie] šastiê N₁, šestvie Grig, šestvija Lobk 1
 prop(ò)ʎ(è)ðê] propovêda Grig Lobk; oêe] i ešte Grig Lobk
 nevjiu] nevjit' N₁, ninevgi Grig Lobk, praec. i Vb₂ N₁ Grig Lobk
- nevjit'sci] nevgit'isti Grig, ninevgyt'yscy Lobk; b(og)u] k' b(og)u Grig; prop(ò)- 5
 vêðeše] propovêdašø Grig Lobk
 oblêše se] oblêkoše se Vb₂ N₁ Grig Lobk
- doide] priloži s'ø Grig, približi s'ø Lobk
 sie] se Vb₂, om. Grig Lobk; k] om. Vb₂; nevjit'sku] nevgiisku Grig, ninevgyt'sku 10
 Lobk
- rizi] òðêjanie Lobk 10
- na popel'ê] na popeli N₁, na pepelê Grig Lobk; propovêðe se] propovjada s'ø
 Grig, propovêda Lobk, om. N₁
 b'isi] add. se Lobk
 v nevjiu] v nevjit'ê N₁; ot bolêr'] bolarr' Vb₂, ot bolari N₁ 15
 skoti] add. i vzvapiše k b(og)u N₁ (cf. 3, 8); i²] om. Grig
- žirujut'] žirêjut' N₁
 i vodi da ne p'jut'] om. Grig
 oblêše se] oblêkoše se N₁ Grig Lobk; v' vrêtiçe] v vrêtiça Vb₂ Grig Lobk 20
 vzapiše] vzvapiše N₁
 príležno] praec. i rêše Vb₂
 zalago] neprêžnin'yskago Grig Lobk
- ih'] add. g(lago)ljuče Vb₂ N₁ Grig Lobk 25
 raskaet se] rokaet' s'ø Grig Lobk; i umolen budet' b(og)'] b(og)' . i umolen'
 budet' N₁
- svoee] tvoja Lobk

- 455d1 e i ne pogibnemъ . 10 I vidê b(og)ъ
 dêla ihъ . êko vzvrati
 še se ot puti svoihъ zal
 ihъ . I pokaê se b(og)ъ o zlobê .
 5 juže g(ago)la stvoriti imъ i ne
 stvori . 4, 1 i oskr'bi se ijuna s
 krbiju velieju i smuti se . Gl(ava) ḡ.
 2 i pom(ó)li se ka g(ospod)u i reče . o g(ospod)i
 ne siê li sl(ó)v(e)sa moê biše
 10 oêe suçu mi v z(e)mli moi .
 sego radi varihъ bêža
 ti v tarsisъ . zane vêd
 êêhъ êko ti m(í)l(ó)stivъ esi
 i êedrgъ trpêlivъ i mnogo
 15 m(í)l(ó)stivъ . i kae se o zloba
 hъ č(lovêč)skihъ . 3 I nine vladiko g(ospod)
 i primi d(ú)šu moju ot mene . êko
 dobrê mi mnê umrêti ne
 želi žiti . 4 i reče g(ospod)ъ ka i
 20 junê . aêe zêlo oskrbê ti .
 5 i izide ijuna iz grada . i
 sêde prêmo gradu . i stv
 ori tu sebê krovъ . i sêd
 êêše pod nimъ v sêni . do
 25 ideže viditъ čto bud
 etъ gradu . 6 I povelê g(ospod)ъ
 b(og)ъ tikvi i vzraste nad'
 gl(a)voju ijuninoju . biti sêni

	1
zaliĥ] nepriĕzninyĥ Grig, neprijazniĥskyĥ Lobk	
b(og)ĥ o zlobĕ] b(og)ĥ o zlĕ(sic!) N ₁ , ō zlo(sic!) b(og)ĥ Grig	
i] om. Grig	5
Gl(ava) . ġ . - kasniji dodatak in marg.	
velieju] velikoju N ₁ Lobk; smuti se] smęte sę Lobk	
i pom(o)li se] iĕna pom(o)li sę Grig; ka g(ospod)u] g(ospode)vi Grig, kĥ b(og)u	
Lobk	
ne siĕ li sl(o)v(e)sa moĕ biĥe] ne si li sl(o)v(e)sa moĕ bĕĥe Vb ₂ N ₁ Lobk, ne se li	
bjaĥo slovesa moĕ Grig	
oĕe] edinaĕe Grig, ednaĕe Lobk	10
v tarsisĥ] vĥ tarĥĥ Lobk	
ti] om. Lobk	
trpĕlivĥ] praec. i Grig Lobk; i ²] om. Lobk	
i] om. Lobk	15
vladiko g(ospod)ĭ] g(ospod)ĭ vladiko N ₁ , g(ospo)di Grig	
mi mnĕ(sic!)] mnĕ Vb ₂ Grig Lobk, mi N ₁	
neĕeli] neĕe Grig; ŕiti] ŕivu byti Lobk	20
i ¹] om. Lobk	
tu sebĕ] sebĕ tu Grig	
pod nimĥ] tu Grig Lobk; v sĕni] om. N ₁	
doideĕe] dondeĕe Lobk; budetĥ] s'tvoritĥ g(ospod)ĥ N ₁	25
biti] i bys(tĥ) Lobk	

- 456a1 prêviše glavi ego . osên
 iti i prêviše vsêhъ za
 lъ ego . i vzradova se iju
 na o tikvi radostiju ve
- 5 lieju . 7 i povelê g(ospod)ъ čtъvu
 počnomu v' jutrêi i pogriz
 e tikavъ i usaše . 8 I bist'
 egda vzide sl(ъ)n(ъ)ce . i pov
 elê g(ospod)ъ d(u)hovi varnu ra
- 10 zvarêjuču i prirazi sl(ъ)n(ъ)
 ce na glavu ijuninu i prêne
 magaše . i otricaše se d(u)š
 e svoee i reče . dobrêi mi
 umrêti neželi žiti .
- 15 9 I reče g(ospod)ъ b(og)ъ ka ijtînê . zêlo
 li se žališi o tik'vê .
- i reče velmi se žaluju
 do smrti . 10 i reče g(ospod)ъ ti u
 bo skrbavъ bist' o tikv
- 20 ê . o nêize nêsi se trudil'
 ni vspitêl' ee . êže ob no
 čъ rodi se i ob poč pogibe .
 11 az ali ninevje grad
- a velikago v nemže ži
- 25 vetъ množêe neželi . bi.
 tmê č(lovê)жъ . iže ne razumê
 še desnice svoee i šuic
 e svoee . i skoti ihъ mnozi .

osêniti] praec. i Grig prêviše] ot Vb ₂ N ₁ Grig Lobk	1
velieju] velikoø zalo Lobk povelê] zap(ò)λv(ê)dê N ₁ ; čr'vu] čr'vi Vb ₂ i pogrize] i pod'grize N ₁ , pogrysti Grig usaše] isše Lobk; bist'] add. vřkupê Grig egda vziđe sl(ò)λn(ò)ce] vřnegda vřsiêti sl(ò)λn(ò)cu Grig Lobk d(ù)hovi varnu] d(ù)hu varnu N ₁ , d(ù)hu varnomu Lobk prirazi] porazi Grig Lobk na glavu ijuninu] nad gl(à)λu ijuninu N ₁ , nadř glavoø iðninoø Grig Lobk prênemagaše] add. se Lobk dobrêi mi] ðobrêe mi e Lobk žiti] živu byti Lobk	5 10
zêlo li se žališi] zêlo li si žališi Vb ₂ , zêlo li žališi N ₁ , ašte zêlo ðskrřbja ty Grig, ašte ty ðskrřbê zêlo Lobk; o tikvê] po tikvê Vb ₂ , ð tykvi Grig Lobk vêlmi] zêlo Grig Lobk; se žaluju] si žalju Vb ₂ , ðskrřbêhř azř Grig Lobk g(òspod)ř] add. b(òg)ř Lobk	15
nêsi se trudil'] ne trudi sę na nę Grig Lob ni vřpitêlř ee] ni spitel ee N ₁ , ni vřspita ę Grig, ni vřspitê ę Lobk	20
az ali] a az li Vb ₂ , az li N ₁ , azř že ne popekø li sę Grig Lobk; ninevřje grada veli- kago] ð nevgi gradê velicêemř Grig, ð ninevgyi gradê velicêemř Lobk	
živetř množêe] množêe živetř N ₁ ; neželi] li Grig Lobk tmê] tmř Lobk	25
ihř] imř Lobk	

Vatikanski brevijar Illirico 5 iz 1379. godine

Jon 1, 1-16; 2, 1-7

235b36 kn(í)gi ijuni pr(o)l(o)ka

- 235cl **1,1** Stvoreno est(ь) sl(o)vo g(ospod)ne k'ijuni
 pr(o)l(o)ku sí)nu amatiinu g(lago)le . **2** V's
 tani i idi v nevjitъ grad'
 veliki . i prop(o)v(ê)đai v' n(é)m' eže azъ
 5 reku t(e)bê . êk(o) snide zloba ihъ
 pred' me . **3** I vsta ijuna da bêž
 itъ ot lica g(ospod)na v tarsisъ i snide
 va opъ i naide korab'ъ idučъ v t
 arsisъ . i davъ naêtmъ vnide va nъ .
 10 da idetъ š' nimi v' tarsisъ ot lica b(o)
 žiê . **4** G(ospod)ъ že posla v(ê)t(a)ъ . i b(ê)še tuče i v'
 lne êk(o) korabalъ valaše se razb
 iti se hoteč . **5** I uboêše i vapiêhu ka
 ždo ihъ k b(og)u svoemu . i izmetaše sasu
 15 di v more . da oblahčitъ imъ korabal' .
 ijuna že vlêzъ va dno korabla spaše
 i hrapaše . **6** i pristuplъ nosnikъ r(e)če emu .
 Vstani čto spiši m(o)li b(og)a svoego . eda
 kako sp(a)s(í)тъ n(a)ъ b(og)ъ tvoi da ne pogibne
 20 mъ . **7** I r(ê)še k s(e)bê . Pridête vsi da mečem'
 žrêbi . da uvêtmъ kogo radi zloba siê
 n(a)mъ bis(í) . i pade žrêb' na ijunu **8** i rêše emu .
 Povêi n(a)mъ česo radi sie n(a)mъ bis(í) . čto e(st)ъ
 dêlo tvoe . ot koe strani ot kihъ ljudi esi .

- knígi ijuni pr(ò)r(ò)ka] P [...] ть книги ijuni proroka M, čte(nie) knigъ ijuni pro- 36
 roka L₂, počenjut' knígi ionê pr(òro)ka Pm, Počenetъ ijuna pr(òro)kъ Vt₁₉,
 poč'nutъ k'nigi ijuna pror(ò)ka Bb, knígi) . ijuni Vt₁₀, ijuni pr(ò)r(ò)ka N₂,
 книги . Ijuni pror(ò)ka Ba Br
- s(ì)nu amatiinu] om. Vt₁₀; g(ò)gole] gov(ò)re Br 1
 i] om. Pm
 prop(ò)v(ê)dai] propov[...] M, propovêi L₂ Pm Vt₁₉ Bb N₂ Ba Br; eže] [...] M,
 ča Br, praec. sie L₂ Pm Vt₁₉ Bb Vt₁₀ N₂ Ba Br; azъ] ja Br
 reku] g(ò)g(ò)lju L₂ Pm Bb; azъ reku t(è)bê] g(ò)g(ò)lju t(è)bê a(z)ъ Bb 5
 pred' me] [...] M; da bêžitъ] [...] M, om. L₂
 ot lica g(òspodъ)na v tarsisъ] v tar'sisъ ot lica g(òspodъ)na L₂ Pm Vt₁₉ Bb Vt₁₀
 N₂ Ba Br; v tarsisъ] v ta[...] M, v tar'sъ Pm
 va opъ] [...] pъ M, va iopъ L₂ Pm Vt₁₉ Vt₁₀ N₂ Ba Br, vъ iepъ Bb; naide] obrete
 L₂ Pm Vt₁₉ Bb N₂
 v tarsisъ] [...] sъ M, add. da bêž(ì)тъ ot l(ì)ca g(òspodъ)na Vt₁₀; vnide] [...] M, i ide
 L₂ Bb, om. Pm; i davъ... v' tarsisъ] om. Pm
 v' tarsisъ] v ta[...] M 10
 b(ê)še] [...] M, bê L₂ Vt₁₉ Bb N₂, bist' Pm Ba Br; tuče] tuča L₂ Pm Vt₁₉ Bb
 N₂ Ba Br
 v'ne] vlnenie L₂ Pm Vt₁₉ Bb N₂ Ba Br, add. v mori L₂ Pm Vt₁₉ Bb N₂, add.
 velie v mori Ba Br; valaše se] add. vlnami Vt₁₉
 uboêše] add. se M N₂ Ba Br, add. se mornari Vt₁₉ N₂; vapiêhu] vapêše Vt₁₉ N₂
 izmetaše] izmeta[...] M
 da oblahčitъ] da oblah'čatъ Vt₁₉ Bb N₂ 15
 vlêzъ] vlize L₂; korabla] korablju Vt₁₉ N₂; spaše] praec. i Vt₁₉, add. tu L₂
 Vt₁₉ Bb N₂
 i pristuplъ] pristupivъ Bb; r(è)če] praec. i L₂ N₂
 čto] vskuju Bb; svoego] tvoego L₂ Bb N₂ Ba Br
 eda kako sp(à)s(ì)тъ n(à)sъ b(òg)ъ tvoi] om. L₂; n(à)sъ] ni Bb N₂ Ba Br; ne pogib-
 nemъ] ne pogibnemo L₂ Ba Br
 pridête] pridite M L₂ Bb N₂; da mečem'] da vřzemo L₂ Bb, da vřzemъ N₂ 20
 žrêbi] žrêbъ M N₂; da uvêmъ] da uvimo L₂, da uvemo Bb; zloba siê n(à)mъ
 bis(ì)] n(à)mъ siê zloba bis(ì) M N₂
 emu] add. pridite vsi da vřzemo žribi(sic!) L₂
 sie n(à)mъ bis(ì)] n(à)mъ bis(ì) sie M, n(à)mъ sie bis(ì) L₂; čto e(stъ) dèlo tvoe]
 čto delo tvoe e(stъ) L₂
 strani] add. i M L₂ Bb N₂; esi] praec. ti M L₂ Bb, add. ti N₂

235c25 9 On že r(è)če imъ . Rabъ es(a)mъ i čtjuju b(og)a sa
mogo . [i] čtjuju b(og)a vs(è)mogučago iže v's

a b[1](a)gaê stvori . I g(ago)a imъ bivšee .

10 I uboêše m(u)ži boêzniju velieju . 11 i rêš
e emu čto stvorimъ . da uležeť more

30 ot n(a)sъ . Zane vlni velie vzdvizahu
se na ne . 12 I r(è)če imъ ijuna . V'zamše i vrz
ite me v more . razumêh bo êk(o) v(a)mъ sie m

ene radi bis(ú) . i uležeť more ot v(a)sъ . 13 I nuj
ahu se k z(e)mli obratiti korablъ i ne

35 vzmogoše . zane more vzdvizaše v
elie vlnenie . 14 i vzapiše k' g(ospode)vê i r(è)še .

G(ospod)i nikakože ne pogubi n(a)mъ d(u)še sego č(lovê)ka
235cd38 radi . i ne dai na n(a)sъ kr'vi pr(a)v(a)dnie . zane eže ti
g(ospod)i vshotêlъ esi sie i stvori

15 I zamše ijunu i vrgoše i v more . i uleže vêtr' . 16 i
uboêše se m(u)ži i požrêše žrtvu i mo

40 liše se m(o)(i)tv(a)mi . 2, 1 I p(o)v(è)lê g(ospod)ъ požrêti
ijunu kiti velikoi . i bis(ú) ijuna v črêvê kitovê . tri
dni i tri noči . 2 I p(o)m(o)li se ijuna ot črêva kiti k' g(ospod)u

3 g(ago)le) . V'zapihъ v pečali moei k g(ospod)u is č
rêva adova . i usliša ot cr(ъ)kve s(ve)tie gl(a)sъ moi i vapai
moi . 4 I otvrže me v glubinu v sr(ъ)c

e morskoe . i rêki obidu me vse visoti tvoe . i vlni tvoe po mnê
preidu . 5 Rêhъ otrinu

h se ot očiju tvoeju . priloži mi g(ospod)ъ prizrêti k cr(ъ)kvê
s(ve)têi tvoei . 6 izliê se voda [do d(u)š]

45 e moee i bezdna poslêdnaê obide me . Poneretъ gl(a)va moê v'
propasteň morskikh

7 i vnide v z(e)mlju v neiže vêrêe zaklopi v(è)čnie .

- imъ] om. Bb; es(a)mъ] om. M; i čtuju b(og)a samogo] om. M L₂ Bb N₂ 25
 [i] čtuju b(og)a vs(e)mogučago] i čtuju b(og)a tvoego vs(e)mog(u)č(a)go M, b(og)a
 vsemogučega i čtuju L₂ N₂, b(og)a v(i)šn(a)go vs(e)m(o)g(u)č(a)go i čtuju Bb;
 v'sa] om. L₂
 bivšee] biv'saê L₂
 uboêše] add. se M L₂ N₂; m(u)ži] momari N₂; velieju] om. N₂
 da uležetъ] i uležetъ L₂, i uležitъ N₂ 30
- na ne] na ni L₂; imъ] add. imъ(sic!) M; V'zamše] Vz[...] M, Vazmite me N₂
 razumêh] razumihom' L₂; v(a)mъ sie mene radi bis(i)] v(a)mъ es(tъ) sie m(e)ne
 radъ bis(i) (sic!) M, vamъ mene radi sie bis(i) L₂
- ne vzmogoše] ne mogoše M; vzdvizaše] add. se M 35
 velie vlnenie] i vl'nenie velie M, velie vlni L₂; vzapiše] vzvapiše M L₂
- na n(a)sъ] n(a)sъ L₂; vshotêlъ esi] vshote L₂, add. g(ospod)i M 38
 uboêše se] add. velmi L₂
 bis(i)] bê L₂ 40
 kiti] kitova L₂; k'] om. L₂; V'zapihъ] Vzvarihъ M L₂
 s(ve)tie] add. svoee L₂; me] om. M
 v sr(ъ)ce morskoe] srca morskago L₂; Rêhъ] praec. I L₂; otrinuhъ se] otrih se
 (sic!) M, add. ubo L₂
- poslêdnaê] postijna(sic!) L₂; obide] obsede M; v propastehъ morskihъ] v propasti
 mor'skie L₂ 45
 v neiže] add. sutъ L₂; vêrêe] [...]rie M, add. i L₂; v(ê)čnie] večni L₂

Sažetak

Knjiga proroka Jone u hrvatskoglagoljskim brevijarima dolazi u dvije verzije. Verzija koja je neposredno povezana s parimejnim prijevodom (VO Vb₂ N₁ D) temelji se na predlošku koji nije sadržavao kasnije inovacije revidiranoga prototipa parimejnika. Predložak glagoljskoga teksta ima svoje specifičnosti od kojih su najzanimljivije dodime točke s komentiranim prijevodom. Međusobna usporedba tekstova pokazuje srodnost VO i Vb₂, dok N₁ i D imaju veći broj samostalnih inovacija.

Drugu verziju prilagođenu Vulgati, sadrže Vt₅ M L₂ Pm Vt₁₉ Bb Vt₁₀ N₂ i kontinuiraju je i štampani brevijari Ba Br. Međutim, i ovaj tekst nije sasvim nezavisan od parimejnoga prijevoda. Relativno slobodno postupanje s tekstem kojemu se daje novi oblik i veći broj individualnih varijanata u pojedinim rukopisima posebno je karakteristično za sve tekstove u kojima je zastupljena novija verzija knjige proroka Jone.

Cijela knjiga proroka Jone (tj. sve 4 glave) poznata je samo u parimejnoj verziji u brevijarima VO Vb₂ N₁.

Iz međusobne usporedbe tekstova u brevijarima i misalima Hm III₄ Nk Ro (prema izdanju Hm) proizilazi da verzija u ovim misalima predstavlja samostalno oblikovanje teksta, kako u odnosu na korištenje parimejnoga prijevoda, tako i u odnosu na način novog oblikovanja teksta prema Vulgati.

U svim proučenim tekstovima najveću podudarnost sa starim parimejnim prijevodom bilježimo u stihovima iz 2. glave koji sadrže Joninu molitvu. Ova se situacija objašnjava posebnom postavljenošću Jonine molitve u cijeloj knjizi.

Objavljujemo obje verzije teksta zastupljene u brevijarima. Kao osnovni uzeti su tekstovi VO i Vt₅.

Summary

THE BOOK OF JONAH

The Book of the Prophet Jonah appears in two versions in Croato-Glagolitic breviaries. The version which is directly connected with the translation in the *parimeinics* (VO Vb₂ N₁ D) is based on a protograph which did not contain later innovations of the revised prototype *parimeinics*. The protograph of the glagolitic text has some specific features the most interesting being the points of contact with the annotated translation. Comparison of the texts shows certain similarities between VO and Vb₂ while N₁ and D have a number of independent innovations.

The second version adopted to the Vulgata appears in Vt₅ M L₂ Pm Vt₁₉ Bb Vt₁₀ N₂ and in the printed breviaries Ba Br. However, this text is also not completely independent from the translation in the *parimeinics*. A relatively free approach to the text which is given a new form and a greater number of individual variants in some manuscripts is characteristic for all texts which contain the newer version of the Book of Jonah.

The whole Book of Jonah (all four chapters) appears only in the *parimeinic* version in the breviaries VO Vb₂ N₁.

The comparison of the texts in breviaries and missals Hm Ill₄ Nk Ro (based on the edition Hm) shows that the version of the text in these missals is formed independently of both the translation in the *parimeinics* and the new forming of the text based on the Vulgata.

From all the studied texts the greatest similarity to the translation in the *parimeinics* is found in the verses from Ch. 2 which contain Jonah's prayer. This can be explained by taking into consideration the special position of Jonah's prayer in the whole book.

Both versions of the text which appear in the breviaries are given here. Texts VO and Vt₅ have taken as basic.

Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 10. prosinca 1985.

Autor: Zdenka Ribarova

Institut za makedonski jazik

»Krstе Misirkov«, Skopje